

PAOLO ÉS FRANCESCA DANTE POKLÁBAN

Dante féligmeddig még gyermek volt, mikor a firenzei zsoldoscsapatok parancsnokául szerződötve megjelent a városban a szép idegen ifjú: Paolo Malatesta, a veronai Malatesták sarja; a kis Alighieri fiú bizonyára gyakran látta őt a tereken és utcákon lovasok élén, vagy szép hölgyeket kísérve. Majd amikor a fiatal városköztársaság nem újtotta meg szerződését, hazatávozott Firenzéből. Évek múlva — a részleteket színező tarka szóbeszédék kíséretében — egész Itálián végigfutott halálának velőtrázó híre: otthon beleszeretett bátyjának, Ravenna zarnokának feleségébe, a gyönyörű Francesca da Riminibe s a féltékeny férj rájuk törve egyetlen törzsúrassal szegezte őket át. A valóságos eseményen persze sokat színezett a mendemonda, de mint annyi más eseménye a kornak, ez sem maradhatott ki az Isteni Színjátékból. Egy új fordítás egyik első bemutatására ezt a részletet választottam ki a Pokol V.-ik énekéből, az egész mű egyik sokat emlegetett helyét. S noha a jegyzetek és kommentárok a fordítás megjelenésekor sokkal jelentősebb terjedelemben jelentkeznek majd, itt most csak a legszükségesebb megjegyzéseket adom a jegyzetben. (A fordító.)

- Hallottam mint hág egyre magasabbig
a bömbölés, úgyhogy ott állva épp' a
sziklán fenn — azt hittem, szívem szakad ki!*
27. *E mély itt minden fény szavára néma¹
úgy zúg, mint tengeren egymásratorló
orkánok s víztornások hanghányadéka.*
30. *A szélörvény, mely egyre körbeforg ott
sodrásába fűződött tenger rivalgó
lelket a szirthez zúzva-törve hordoz.*
33. *S közelgetőn az éles sziklafalhoz
üvöltött és Teremtőjét gyalázzván
a kárhozott had félve fölviharzott.*
36. *Megtudtam, hogy az orkánban paráznák
süvöltének kinzottan: mindazok, kik
értelmüket a kéz alá gyalázták.*
39. *Mint seregélyek szoktak csavarogni
télviz fagyától egytűvé verődve:
e rosszlelkek is borzas csapatonkint
vonultak, mint tépett, szélüzte fölleg
és köztük egy sincs, kit reménye várna
a kisebb kinnak, enyhébb pihenőnek.*
45. *Az ősz darvak fűznek légi láncba
ily hosszú ékeket bús krúgatóan
ahogy repült, jajongva és kiáltva
az orkánban kerengő dúrva horda
„E vak pergésben zúzódnak kik ők, mondd,
nevük szerint is, Mester?...“ — tudakoltam.*
51.

1 A mű egyik leghíresebb sora: „...luogo d'ogni luce muto“; nem az impresszionizmus XIV. századi jelentkezése (amint azt nem egy modern fordítója vélte), hanem Dante lángelméjű rajza az érzékség bűneinek bűnhődő helyévé is kivettli az e bűn rabjainak még földi lelkiállapotát, amely leginkább áll ellen a Kegyelem kísérleteinek és fényelnek.

- „Az ki elől száll, s mindükön a fő ott
 — szólott költöm itt is tudósi ajka —
 54. soknyelvű nép fölött császári nő volt²
 S mert bűnben élt, törvényül is akarta,
 — hogy önnöngyalázatát így törölje —
 57. „Bárkit kívánsz, nincs kéjre társ tilalmas!”
 Semiramis, a babiloni hölgy ez
 ki öccsét — trónról döntve — vonta férjül
 60. (azóta rég a szultáné a földje).
 Az Didó ott, holt férjéhez ki végül
 hűtlen lett s új vágy önként küldte lángra
 63. s rossz Cleopatra ott, ki körbe térül.
 S kiért tíz év múltán üszök találta
 Tróját: nézd itt Helénát... Nagy Achillest,
 66. kit szintén szerelem üzött halálba...
 Tristán... Párist...“ — és más megannyi hírest:
 most árnyat, ámde egykor nagy-erőset,
 69. kiket a szerelem hatalma birt le.
 Hogy újjal mutogatva annyi hősré
 s ó-hölgyre, nevüket is felsorolta
 72. bú rázott át — kettő oly ismerős lett.
 S szóltam: „Velük... nézd: ott ama scdorban
 lengnek... szólnék, ama keserű párral,
 75. kiket e rossz-szél is lágyan forogtat!”
 „Várj — szól — míg röptük közelünkbe szárnyal
 s a vágyra, melynek örvényén keringnek
 78. kérd őket, s jönnék, ajkuk is megárad.”
 Lassúlt a szél. Közel s fölénk libegtek
 s én lágyan: „Oh, ti búsak, jösztok-é le
 81. ha szólni az I g a z F ő l s é g³ is enged?”
 Mint gerlepár vágyuktól ösztökélten
 szárnyat ha bontnak s szinte húllnak édes
 84. fészkek felé a légben jödögélve:
 úgy szegte e szives szavakra éhes
 pár, mely Didó rajából most kiváltott,
 87. a mérgezett éjt, rőt feketeséget.
 „Oh, édesszavú s nyájasszívú Vándor,
 e perzselt légben ránk is idenézél
 90. kik vérünkkel mocskoltuk a világot?
 Lennénk a M i n d e n s é g U r a⁴ kegyében
 kérnénk Őt s Tőle békéd esdenők ki,
 93. hogy sorsunk borzalmát így általérted.
 Szólni kívánsz? Mi leszünk figyelőid.
 Minket hallgatnál? Akkor majd beszélünk,
 96. amíg a szél így lassudan verődik.
 Adria partján volt a születésünk
 hol már a Pó hegyeiből lefutva
 99. minden ágával pihenésre térül.

2 Dante: Paulus Orisius Világkrónikájából merítette az itt Semiramisról közölteket: hogy öccsének lett a felesége s hogy törvényt hozott (a híres „Quod libitum, id licitum” lett volna ez) a legközelebbi rokonok házasságának megengedéséről is.
 3, 4 A Pokolban senkisémet ejti ki Isten nevét; megjelenésekkel írják körül.

- Szereltem — érző szívnek könnyen ura —
 tette, hogy e szép társamért szívemben
 102. vágy gyult s még itt is éget szörnyű búval.
- Szereltem — vágyra bűjtani kegyetlen —
 szép testemért úgy ingerelte lángra
 105. őt is, hogy, látod, itt se hágy el engem.
- Szereltem vitt kettőnket egy halálba,
 és K á i n k ö r e⁵ várja gyilkolóinkat...“
 108. Így panaszkodt a két szerelmes árnya.
- Én szemeim könnyektől csillogóan
 s lesütve fordítottam el azoktól,
 111. míg szólott Mesterem: „Ne sirj! S no mondd csak!”
- Feleltem: „Szívem most csak arra gondol,
 mik tették, mennyi óhaj s mérgezett méz,
 114. hogy ily keservük lőn a sóhajokból.“
- Megfordulék és szóltam még remegvén:
 „Francesca, im hogy így bünhődni látlak
 117. részvétellel telve mégis kérdi elmém:
- Édes vágyakból, melyek közt kívántad,
 hogy tört fel rosszá így a szenvedélytek
 120. s hogy fordult búra, bűnre, földi vágyra?”
- Szólt ő: „Nincs semmi fájdalom keményebb,
 mint boldog multra emlékezni vissza
 123. ily gyötrésben — ezt tudja bölcs Vezéred.
- Ha kérded, mi volt az, mi létre hitta
 úgy szerelmünk, erre adom a választ,
 126. mint aki csak próbál beszélni sírva.
- N a g y L a n c e l o t t o t⁶ hogyan leigázta
 szerelme: ezt olvastuk szórakozva
 129. együtt egy nap. Nem gyanakodva másra.
- Ő rám-rámnézett egy-egy szóra hosszan
 míg arca közben bíbort hóra váltott;
 132. e g y v o l t a z a m i n e l b u k t ű n k a z o n b a n !
- Olvasván lágyan égő mosolyáról
 a tetszésnek, mely arcot arcra von:
 135. e z, k i m á r t ő l e m n e m l e s z s o h a t á v o l
- reszketve érintett már ajkamon;
 a könyv s írója így lett hát kerítőnk
 138. s n e m o l v a s ó k t o v á b b m á r a z n a p o n !“
- Így szólt. A másik pedig keserítőn
 úgy sírt, hogy én bécnutságig meredten
 141. a f á j d a l o m t ó l, m e l y s z í v e m r e í g y t ő r t
- mint a holttest ott a földre estem!

Fordította: I j j a s A n t a l

5 A Pokol egyik alsóbb köre — a rokongyilkolóké.

6 A Lancelotto lovag és Gínerva királynő szerelmi történetéről szóló költemény a kor egyik érzelmes, ma úgy mondanók „best seller“-je volt.